

Ks. Robert Nęcek*

KULTURA SPOTKANIA
PODSTAWĄ KOMUNIKACJI MIĘDZYLUDZKIEJ.
NA KANWIE ENCYKLIKI SPOŁECZNEJ
FRATELLI TUTTI PAPIEŻA FRANCISZKA

THE CULTURE OF MEETING
AS GROUNDS FOR HUMAN RELATIONS.
BASED ON THE SOCIAL ENCYCLICAL *FRATELLI TUTTI*
BY POPE FRANCIS

Abstract. When promoting the culture of meeting as the grounds for human communication, Pope Francis claimed that it is worthwhile to sit down and listen to another man, since such behavior is typical of a meeting between two people. Thus, open-mindedness is the model behavior for someone who manages to overcome their narcissism and accepts the other person. The Pope finds the phrase “culture of meeting” to be significant and often accentuated. It was mentioned in the teachings of Buenos Aires Metropolitan Bishop, card. Jorge Mario Bergoglio and has been often quoted in famous sermons at St. Gaetano Sanctuary. The message behind the “culture of meeting” refers to brotherhood and encouragement for fruitful communication between people. If one has the ability to meet with another person, that is half of the success. The Pope’s promotion of the “culture of meeting” in human communication is of universal character. Nevertheless, it still remains unheard of in times of the coronavirus pandemic.

Keywords: *Fratelli tutti*, “culture of meeting”, brothership, human communication.

Okres pandemii koronawirusa jest wyzwaniem dla całej społeczności międzynarodowej. Osoba ludzka jest istotą społeczną, dlatego ów stan ciągłego zagrożenia może pokonać tylko wspólnie i solidarnie. Chodzi więc o wzajemne wspieranie się. Nieprzypadkowo papież Franciszek przypomniał, że w życiu ważną sprawą

* Ks. prof. dr hab. Robert Nęcek – kierownik Katedry Edukacji Medialnej Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, konsultor Rady Konferencji Episkopatu Polski ds. Mediów.

jest otwarcie się na bliźnich. W tej konfiguracji sformułowanie „kultura spotkania” jest dla papieża sformułowaniem ważnym i często akcentowanym. W nim bowiem wyraża się braterstwo i zachęta do owocnej komunikacji między ludźmi. Umieć się spotkać to połowa sukcesu. W tym duchu papież napisał w encyklice *Fratelli tutti*, że całe życie staje się sztuką spotkania, „[...] nawet jeśli w życiu jest tyle konfliktów”¹. Z tą świadomością omówione zostaną: ogólna charakterystyczna kultury spotkania, komunikacja międzyludzka jako umiejętność budowania mostów i przeszkody w komunikacji szkodzącej kulturze spotkania.

1. KULTURA SPOTKANIA – OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA

Franciszek już w początkowej części encykliki podkreślił:

kiedy pisałem tę encyklikę, wybuchła niespodziewanie pandemia Covid-19, ujawniając nasze złudne zabezpieczenia. Niezależnie od różnic w sposobie, w jaki poszczególne kraje odpowiedziały na tę sytuację, ujawniła się wyraźnie niezdolność do wspólnego działania².

Na tak postawioną diagnozę papież zaproponował kulturę spotkania, gdyż nie ma innej drogi, by wyjść jak najmniej poszkodowanymi z epidemiologicznej zapaści. W tym kontekście zostaną więc omówione – ewangelizacja kultury wykształconej przez media i miłosierdzie w informacji.

1.1. EWANGELIZACJA KULTURY WYKSZTAŁCONEJ PRZEZ MEDIA

Franciszek często mówi o kulturze spotkania, która ma na uwadze dobro osób młodych i seniorów. Kultura spotkania polega na wychowywaniu młodego pokolenia w rzeczywistości pamięci rodzinnej. Nie można prowadzić procesu wychowawczego w oderwaniu od pamięci, gdyż pamięć staje się siłą jednoczącą członków rodziny. Dlatego papież podkreślił, że

rodzina pozbawiona pamięci nie zasługuje na to, by zwać się rodziną. Rodzina, która nie szanuje dziadków, będących żywą pamięcią, nie otacza ich opieką, to rodzina zdeintegrowana. Natomiast rodzina i naród, które czerpią ze wspomnień, są rodziną i narodem przyszłości³.

Kultura pamięci w procesie wychowywania wyzwala nadzieję, a nadzieja zawsze jest płaszczyzną otwarcia się na ludzi starszych, którzy „[...] tak bardzo

¹ Franciszek. *Encyklika Fratelli tutti o braterstwie i przyjaźni społecznej* (3.10.2020) [dalej: FT] p. 215.

² Tamże 7.

³ Franciszek. *Prawdziwa władza jest służbą*. Kraków 2013 s. 77.

cierpią, i słuchając ich mądrości przyjmijmy tę nadzieję, troszcząc się o dzieci”⁴. Zaprzeczeniem kultury spotkania jest kultura fragmentu znajdująca satysfakcję w osłabianiu więzi społecznych⁵.

W tym kontekście prawdziwa kultura umie się komunikować – słuchać i odpowiadać. Czasem mówi się do drugiego człowieka: uważnie Cię słucham. Franciszek przypomniał, że miłość przejawiająca się w kulturze nie jest głucha i nie milczy tam, gdzie trzeba mówić. Z tej racji sianie nienawiści, *fake newsów* i hejtów promuje jedynie kulturę tymczasowości. Obecnie grozi nam – jak zauważył papież Franciszek –

[...] że pewne media tak nas uwarunkują, że nie będziemy dostrzegali naszego rzeczywistego bliźniego⁶.

Chodzi o to, że współczesne strategie komunikacyjne nie zapewniają nam dostępu do prawdy, dobra i piękna. Co więcej, neutralność mediów nie istnieje. Dlatego tylko ten, kto przekazuje informacje

[...] w sposób odpowiedzialny, może być punktem odniesienia. Osobiste zaangażowanie jest podstawą wiarygodności człowieka przekazu⁷.

Mówiąc więc o kulturze spotkania, warto poszukiwać punktów styecznych, by budować mosty i projektować coś, co będzie udziałem wszystkich. Dlatego

[...] podmiotem tej kultury jest lud, a nie jakaś część społeczeństwa, która dąży do uspokojenia reszty za pomocą profesjonalnych metod i mediów⁸.

Jakże więc istotne staje się, by wprowadzać dzieci i młodzież odpowiedzialnie w świat realny, komunikować im miłość i tłumaczyć funkcjonowanie świata cyfrowego. Chodzi o to, że, jak przypomniał Franciszek, „sieć jest okazją do promowania spotkania z innymi, ale może również zwiększyć naszą samoizolację, jak sieć pajęczna, która potrafi usidlić”. Sieci społecznościowe służą jedności i wzajemnemu pomaganiu sobie, a z drugiej strony manipulują danymi osobowymi, by osiągać wymierne korzyści ekonomiczne i polityczne. Piękne są więc słowa Franciszka: „uzbrójmy nasze dzieci w broń dialogu! Nauczmy je dobrej walki spotkania!”⁹.

⁴ Tamże s. 78.

⁵ R. Nęcek. *Wychowanie do poszanowania seniorów*. „Społeczeństwo” 2013 nr 5-6 s. 147-148.

⁶ Franciszek. *Przekaz w służbie kultury spotkania*. *Orędzie na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu 2014 r.* „L'Osservatore Romano” 2014 nr 2 s. 7.

⁷ Tamże.

⁸ FT 216.

⁹ Tamże 217.

1.2. MIŁOSIERDZIE W INFORMACJI

Franciszek zauważył, że kulturze spotkania sprzyja otwartość. Stwarza ona okazję komunikacji. Im większe możliwości komunikacji, tym szersze możliwości spotkania i solidarności między ludźmi. Być braterskim, to wyjść poza siebie, otworzyć drzwi, a nie zamykać się w twierdzy. W takiej perspektywie papież, posługując się metaforą drzwi, podkreślił, że

drzwi otwiera się często, by zobaczyć, czy ktoś nie czeka na zewnątrz i być może nie ma odwagi, a nawet siły, by zapukać¹⁰.

W ujęciu papieskim działanie ofensywne sprzyja kulturze spotkania. Chodzi o to, że

rzeczywiste spotkanie społeczne wprowadza w prawdziwy dialog wielkie formy kulturowe, które reprezentują większość ludności¹¹.

W taki właśnie sposób przywoływany Benedykt XVI stwierdził, że w ludzkich sercach wyzwala się nadzieję, a „kto ma nadzieję, żyje inaczej; zostaje mu dane nowe życie”¹². Dlatego

mamy nadzieję, że świat stanie się wrażliwy na sytuacje tragicznej i naprawdę rozpaczliwej potrzeby i zareaguje w sposób godny naszego wspólnego człowieczeństwa¹³.

Papieskie spostrzeżenia są ważne, gdyż coraz częściej liczy się nie to, co prawdziwie potrzebne, lecz to, co łatwiejsze do sprzedania. Nastąpiła rewolucja kulturalna, polegająca na zamianie kryteriów z prawdy na atrakcyjność i sprzedajność. Chodzi więc o szybkość i barwność. Dochodzi to tego, że szef nie pyta, czy coś jest prawdą, lecz czy to coś da się sprzedać, gdyż za tym idzie reklama i wielkie pieniądze. Tymczasem w kulturze spotkania uważa się, że cechą prawdziwej informacji jest miłosierdzie, a przejawem miłosierdzia w informacji jest wspieranie ludzkiej godności. Nieprzypadkowo więc Franciszek napisał w encyklice *Fratelli tutti*, że

[...] bez takiego uznania pojawiają się subtelne metody sprawiające, że drugi człowiek traci wszelkie znaczenie, staje się nieistotny i nie przyznaje mu się żadnej wartości w społeczeństwie. Za odrzuceniem pewnych widocznych form przemocy często kryje się inna, bardziej wyrafinowana forma przemocy:

¹⁰ Franciszek. *Przed bramą miłosierdzia. Katecheza podczas audiencji ogólnej* (18.11.2015). <http://www.vatican.va/content/francesco/pl/audiences/2015/documents/papa-francesco_20151118_udienza-generale.html> [dostęp: 21.02.2021].

¹¹ FT 219.

¹² Benedykt XVI. *Encyklika Spe salvi o nadziei chrześcijańskiej* (30.11.2007) p. 2.

¹³ Franciszek. *Przed bramą miłosierdzia* [dostęp: 21.02.2021].

tych, którzy gardzą człowiekiem odmiennym, zwłaszcza gdy jego roszczenia są w jakiś sposób szkodliwe dla ich własnych interesów¹⁴.

Dlatego w perspektywie kultury spotkania jedynie wspólna przestrzeń poszukiwania prawdy rodzi dobrobyt w społeczności i zapobiega agresji.

2. KOMUNIKACJA MIĘDZYLUDZKA JAKO UMIEJĘTNOŚĆ BUDOWANIA MOSTÓW

W encyklice *Fratelli tutti* papież odnotował, że pokojowe porozumienia zawarte na papierze i podpisane wiecznymi piórami nie wystarczą. Papier może przyjąć wszystko. W realiach natomiast liczą się jedynie czyny. Dlatego w dialogu potrzebna jest odwaga, myślenie i siła wiary, bez których spotkanie między ludźmi staje się puste i jałowe. Oznacza to, że autentyczny pokój

[...] można osiągnąć tylko wtedy, gdy będziemy dążyli do sprawiedliwości poprzez dialog, dążąc do pojednania i wzajemnego rozwoju¹⁵.

W taki właśnie sposób można budować kulturę spotkania, która stanie się komunikacją budującą mosty. Z tej racji zostaną omówione spotkanie w dialogu i mandat chrześcijański.

2.1. SPOTKANIE W DIALOGU

Głównym motorem starań w procesie budowania mostów w komunikacji między ludźmi jest dialog. Staje się on określoną odpowiedzialnością. Wówczas ludzie wychodzą ze swoich kryjówek, zbliżają się do siebie, by wymieniać między sobą argumenty. W rozmowie bowiem chodzi o wzajemne poszanowanie rozmówców. W nauczaniu społecznym papieża Franciszka dialog jest niezwykle ważnym środkiem w nawiązywaniu relacji między ludźmi. Chodzi w nim o uznanie prawa drugiego człowieka do wyrażania własnych poglądów. Składają się na niego trzy założenia – ideał jedności ludzi dobrej woli, ograniczenia w uczestnictwie w prawdzie i dążenia do pełnej prawdy. Dlatego poszanowanie zasady wzajemności staje się podstawą owocności dialogu, w którym odniesienie do prawdy mówi o wartości komunikacji. Nie jest to więc gorączkowa

[...] wymiana opinii na portalach społecznościowych, często ukształtowana przez nie zawsze wiarygodne informacje medialne¹⁶ [lecz jest to] [...] umiejętność dawania i przyjmowania, pozostając otwartym na prawdę¹⁷.

¹⁴ FT 218.

¹⁵ Tamże 229.

¹⁶ Tamże 199.

¹⁷ Tamże.

Tymczasem zaprzeczeniem wzajemności jest wytrącenie z dialogu, w którym – zamiast odpowiedzi na pytanie – słyszy się groźbę. Wówczas okazuje się, że jeden człowiek stawia się wyżej od drugiego.

Niewątpliwie tym, co utrudnia ludziom spotkanie się w dialogu jest donośne rozpowszechnianie faktów i twierdzeń w mediach w takiej formie, by każda osoba

[...] obstawała niewzruszenie i jednoznacznie przy swoich ideach, interesach i wyborach, tłumacząc się błędami innych. Nad otwartym i pełnym szacunku dialogiem, w którym dąży się do osiągnięcia syntezy, przeważa zwyczaj szybkiej dyskwalifikacji przeciwnika, poprzez przypisywanie mu upokarzających epitetów¹⁸.

W tym kontekście posługiwanie się językiem dwukolorowym prowadzi do promowania etosu osób sfrustrowanych, dla których głos polityka staje się głosem ważniejszym od głosu papieża. Toteż w encyklice *Fratelli tutti* Franciszek podkreślił, że

najgorsze jest to, że ten język, zwyczajny w medialnym kontekście kampanii politycznych, stał się tak powszechny, że na co dzień używają go wszyscy. Debaty jest często manipulowana przez pewne interesy, przez posiadających większą władzę, próbując nieuczciwie nakłonić opinię publiczną na swoją korzyść¹⁹.

Punktem wyjściowym każdego dialogu staje się świadomość własnej chrześcijańskiej tożsamości. Bez niej nie jest realne podjęcie prawdziwej rozmowy. Z tej racji Franciszek zauważył, że nicłość i mglista samoświadomość uniemożliwiają dialog. Dodatkowo dodał, że

autentyczny dialog społeczny zakłada zdolność poszanowania punktu widzenia drugiej osoby poprzez zaakceptowanie możliwości posiadania przez nią pewnych przekonań lub uprawnionych interesów²⁰.

Tylko w taki sposób można współpracować i wspólnie walczyć o dobro.

2.2. MANDAT CHRZEŚCIJAŃSKI

W encyklice *Fratelli tutti* Franciszek zauważył, że współczesny totalitaryzm wyrasta z negowania odniesienia do Boga. Wówczas godność człowieka wystawiona jest na lekceważenie i wyszydzenie, a wypływające z niej prawa człowieka coraz częściej są naruszane²¹. Powstaje syndrom niewychowanego polegający na tym, że za wzrostem technologicznym nie idzie rozwój osoby i coraz trudniej jest o odpowiedzialność w postępowaniu, wartości i uformowane sumienie. Nic więc

¹⁸ Tamże 201.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże 203.

²¹ Tamże 273.

dziwnego, że życie wielu chrześcijan niewiele się różni od życia niewierzących. Dochodzi do tego, że nie tyle zwraca się uwagę na chrzest nawracających się, ile na nawracanie ochrzczonych. Taki stan rzeczy powoduje, że obecność ludzi Kościoła w społeczeństwie w wielu aspektach, z niezrozumiałych względów, jest „milcząca”, a niektórzy z ich grona chcą jedynie w Kościele dobrze się ustawić, parkując jak na parkingu w najlepszym dla siebie miejscu. Tymczasem ich mandat chrześcijański zobowiązuje do bycia widzialnymi, czynnymi i skutecznymi²².

Życie nie znosi pustki. Jeśli więc z codzienności społecznej próbuje się eliminować odniesienie do Boga, to w Jego miejsce promuje się ideologię ubóstwiającą różnego rodzaju bożki, a

człowiek szybko gubi samego siebie, jego godność jest deptana, jego prawa są gwałcone. Dobrze wiecie, do jakich okrucieństw może prowadzić pozbawienie wolności sumienia i wolności religijnej, oraz że z tego typu rany rodzi się człowieczeństwo głęboko zubożone, gdyż pozbawione nadziei i odniesień ideowych²³.

Decyzja pójścia za Jezusem jest owocem rozpoznania, przyjęcia Jego osoby i rozpoznania Jego dzieła. Dlatego bycie chrześcijaninem nie jest kwestią dziedziczenia, lecz sprawą wolnego wyboru, a miarą miłości do Boga jest miłość do człowieka. Dlatego Franciszek podkreślił, że

poszukiwanie Boga szczerym sercem, o ile nie przesłaniamy Go naszymi interesami ideologicznymi lub instrumentalnymi, pomaga nam postrzegać siebie nawzajem jako towarzyszy drogi, prawdziwych braci²⁴.

Świadectwo miłości zakłada konieczność troski o bliźniego i wspólnotę, w której żyjemy. Człowiek w ostateczności nie tylko potrzebuje innych, ich pomocy i miłości, ich bycia dla niego, ale sam nosi w sobie silną potrzebę bycia z innymi. Poświęcenie dla innych, ofiarność na rzecz innych powoduje, że przekracza sam siebie i realizując siebie, osiąga poczucie głębokiego sensu życia i prawdziwego szczęścia.

3. PRZESZKODY W KOMUNIKACJI SZKODZĄCEJ KULTURZE SPOTKANIA

Życie społeczne jest tak skonstruowane, że nikt nie może być samotną wyspą. Jesteśmy nieustannie w drodze i nieustannie się rozwijamy. Szanując historię, odczytujemy ją w nowych warunkach życia i ugruntowujemy swoją tożsamość, by umieć

²² R. Nęcek. *Radość przejawem komunikacji porozumienia*. „Życie Konsekrowane” 2017 nr 4 s. 50-53.

²³ FT 274.

²⁴ Tamże.

się otwierać na bliźnich i promować kulturę spotkania przez fakt komunikacji otwartej. Z tej racji

zdrowa otwartość nigdy nie przeczy tożsamości. Bowiem żywa kultura, ubogacając się elementami odmiennego pochodzenia, nie tworzy kopii czy zwykłego powtórzenia, lecz włącza to, co nowe we właściwy sobie sposób²⁵.

Nieprzypadkowo więc encyklika *Fratelli tutti* zachęca wszystkich ludzi dobrej woli do otwarcia się na sprawy istotne i nieprzemijające. Problem polega na tym, że kiedy serce jest zamknięte, to także umysł się zamyka. Tymczasem Franciszek przypomniał, że

w istocie każda zdrowa kultura jest z natury otwarta i przyjazna, tak że kultura bez wartości uniwersalnych nie jest prawdziwą kulturą²⁶.

Dlatego zostaną przedstawione – klasyfikacja dwubiegunowa i zniechęcenie.

3.1. KLASYFIKACJA DWUBIEGUNOWA

Niewątpliwie w procesie komunikacji otwartość może stać się krytyką, a krytyka wtedy jest prawdziwa, kiedy wypływa z miłości, która jest wyczuwalna w postawie i słowach. W tym kontekście łatwo jest więc być posądzonym o przynależność do jednego z dwóch biegunów myślenia: bieguna populistycznego lub postępowego. Tak jakby nie można było zachować wyważonego zdrowego rozsądku. Jakże celne są słowa papieża:

nie jest już możliwe, aby ktoś wypowiedział się na jakikolwiek temat bez próby sklasyfikowania go w jednym z tych dwóch biegunów, niekiedy aby go niesprawiedliwie zdyskredytować albo też przesadnie wywyższać²⁷.

Franciszek zwrócił uwagę na niebezpieczeństwo pojawiającego się populizmu w życiu społecznym. Grupy populistyczne zazwyczaj charakteryzują się zamknięciem i wrogością do elit, ale także wykorzystywaniem ludu, gdyż wypaczają pojęcie «lud», bowiem

kategoria «lud» jest otwarta. Lud żywy, dynamiczny, z przyszłością, to taki, który jest stale otwarty na nowe syntezy włączając to, co inne²⁸.

Populiści stają się synonimem demagogii, odwoływania się do psychologii tłumu i budowaniu kapitału politycznego, który żeruje na nieuzasadnionych nadziejach i obietnicach bez pokrycia. Dlatego w encyklice *Fratelli tutti* papież podkreślił, że

²⁵ Tamże 148.

²⁶ Tamże 146.

²⁷ Tamże 156.

²⁸ Tamże 161.

postulat użycia populizmu jako klucza do interpretacji rzeczywistości społecznej posiada jeszcze jeden słaby punkt: nie uwzględnia zasadności pojęcia ludu. Próba usunięcia tej kategorii z języka może doprowadzić do wyeliminowania samego słowa demokracja «rządy ludu»²⁹.

3.2. ZNIECHĘCENIE

W promowaniu kultury spotkania na płaszczyźnie komunikacji międzyludzkiej można łatwo wpaść w sidła zniechęcenia. Mając tego świadomość, papież Franciszek zapytał, czy

[...] na fałszywe: «wszystko jest złe» odpowiada się «nikt nie może tego naprawić», «cóż ja mogę zrobić?». W ten sposób podsycą się rozczarowanie i beznadzieję, a to nie sprzyja duchowi solidarności i hojności. Pograżanie ludu w zniechęceniu, to zamknięcie doskonałego błędnego koła: tak działa niewidzialna dyktatura skrytych interesów, które zawładnęły zasobami i zdolnościami do wyrażania opinii i myślenia³⁰.

Papieskie spostrzeżenie jest niezwykle istotne, gdyż budowanie dobra jest wspólnym obowiązkiem. Słowo «wspólne» dotyczy wszystkich ludzi. Uczestnictwo w życiu społecznym nie pozwala na eliminację żadnej grupy osób, gdyż wykluczenie jest sprzeczne z rozumieniem dobra wspólnego.

Oznacza to, że kiedy pojawia się ranny, to opatruje się jego rany. Stąd właśnie bierze się porównanie Kościoła do szpitala polowego, przemieszczającego się w terenie i zbierającego tych, którzy zostali przez życie poranieni, z nadzieją, że opatrunek zblizni rany i wyzwoli na nowo chęć życia. Owa emanacja nadziei jest w stanie udzielać się innym. Z tej racji Franciszek napisał w encyklice *Fratelli tutti*, że Jezus

[...] wzywa nas do odsunięcia na bok wszelkich różnic i do stawania się w obliczu cierpienia bliskim każdego człowieka. Wtedy już nie mówię, że mam «bliźnich», którym muszę pomóc, ale czuję się powołany, by stać się bliźnim innych osób³¹.

Jeśli więc Kościół ma służyć człowiekowi i promować kulturę spotkania, to jego rolą jest przygarnianie i obejmowanie osób, aby umacniać się w dobrem, oddawać się służbie dobru i stawać się bliskim i bliźnim. Dlatego

[...] wchodząc w tę dynamikę, doświadcza ostatecznie, że inni są «jego własnym ciałem» (por. Iz 58,7)³².

²⁹ Tamże 157.

³⁰ Tamże 75.

³¹ Tamże 81.

³² Tamże 84.

ZAKOŃCZENIE

Niewątpliwie promując kulturę spotkania jako podstawę komunikacji międzyludzkiej, Franciszek stwierdził, że warto usiąść i posłuchać drugiego człowieka, gdyż jest to zachowanie charakterystyczne dla spotkania między ludźmi – to wzór postawy otwartości tego, kto przewycięża swój narcyzm i akceptuje drugiego. W przeciwnym wypadku narcyzm staje się zaprzeczeniem spotkania i komunikacji, gdyż przejawia się w zapatrzeniu w siebie, celebrowaniu prywatnych doznań i w narzucaniu innym swoich odczuć. Gdy brakuje słuchania,

[...] gdy wszystko zamienia się w pośpieszne i niespokojne kliknięcia oraz SMS-y, zagrożona jest podstawowa struktura mądrej komunikacji międzyludzkiej³³.

Dlatego prawdy w dialogu trzeba szukać wspólnie, „[...] w cichej rozmowie lub w gorącej dyskusji”³⁴, aby go prowadzić w duchu odpowiedzialności za rozwój bliźniego i za przekaz orędzia i doświadczenia chrześcijańskiego. Wtedy zobaczy się osoby gotowe i wolne „[...] na prawdziwe spotkanie”³⁵.

BIBLIOGRAFIA

- Benedykt XVI, *Encyklika Spe salvi o nadziei chrześcijańskiej* (30.11.2007).
 Franciszek, *Encyklika Fratelli tutti o braterstwie i przyjaźni społecznej* (3.10.2020).
 Franciszek, *Prawdziwa władza jest służbą*. Kraków 2013.
 Franciszek, *Przed bramą miłosierdzia. Katecheza podczas audyencji ogólnej* (18.11.2015).
 <http://www.vatican.va/content/francesco/pl/audiences/2015/documents/papa-francesco_20151118_udienza-generale.html> [dostęp: 21.02.2021].
 Franciszek, *Przekaz w służbie kultury spotkania. Orędzie na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu 2014 r.* „L'Osservatore Romano” 2014 nr 2 s. 6-8.
 Nęcek R., *Radość przejawem komunikacji porozumienia*. „Życie Konsekwane” 2017 nr 4 s. 48-61.
 Nęcek R., *Wychowanie do poszanowania seniorów*. „Społeczeństwo” 2013 nr 5-6 s. 146-156.

Streszczenie. Niewątpliwie promując kulturę spotkania jako podstawę komunikacji międzyludzkiej, Franciszek stwierdził, że warto usiąść i posłuchać drugiego człowieka, gdyż jest to zachowanie charakterystyczne dla spotkania między ludźmi. Dlatego otwartość jest wzorem dla tego, kto przewycięża swój narcyzm i akceptuje drugiego. Sformułowanie „kultura spotkania” jest dla papieża ważne i często akcentowane. Wybrzmiewało ono już w nauczaniu metropolity Buenos Aires kard. Jorge Mario Bergoglio i często było przywoływane w słynnych kazaniach w sanktuarium św. Kajetana. W przesłaniu „kultury spotkania” wyraża się braterstwo i zachęta do owocnej

³³ Tamże 49.

³⁴ Tamże 50.

³⁵ Tamże.

komunikacji między ludźmi. Umieć się spotkać, to połowa sukcesu. Papieskie wołanie o „kulturę spotkania” w komunikacji międzyludzkiej ma charakter ponadczasowy, choć w epoce pandemii koronawirusa wydaje się wołaniem wciąż nie do końca usłyszanym.

Słowa kluczowe: *Fratelli tutti*, „kultura spotkania”, braterstwo, międzyludzka komunikacja.